

Petar Elez, viši arhivist
Državni arhiv u Vukovaru
Vukovarsko-srijemska županija
Županijska 66
32 000 Vukovar

www.davu.hr
e-mail: ravnatelj@davu.hr

Uloga i doprinos Državnog arhiva u Vukovaru kulturnom razvoju Vukovarsko-srijemske županije (2007. – 2022.)

Državni arhiv u Vukovaru, osnovan temeljem Uredbe Vlade Republike Hrvatske 11. siječnja 2007. godine, u tekućoj, 2022. godini, nizom kulturnih programa svečano obilježava 15. godišnjicu svoga osnutka. Budući da je tema ovogodišnjeg, Subotičkog arhivskog dana, također 15. po redu, postavljena tako da nedvosmisleno propituje kulturnu odrednicu poslanja, djelovanja i uopće identiteta arhiva, odlučio sam, u kontekstu zadane teme, kao i navedene obljetničke podudarnosti, pokušati odgovoriti na pitanje u kolikoj se mjeri Državni arhiv u Vukovaru uspio profilirati u prepoznatljivu ustanovu u kulturi.

Učinilo mi se, također, kako za početak ne bi bilo naodmet spomenuti i određene „olakotne“ okolnosti, koje su mogle doprinijeti bržem „kulturnom sazrijevanju“ našega još uvijek „maloljetnoga“ arhiva. One su prije svega povezane s trendovima sve naglašenijeg „otvaranja“ arhiva javnosti i njihova programskog umrežavanja s čitavim nizom kulturnih pa i znanstvenih ustanova, a koji su u velikoj mjeri odraz ubrzanog razvoja informacijskih znanosti i informatičke tehnologije. Premda je osnutak Državnog arhiva u Vukovaru neodvojiv od procesa širenja i jačanja postojeće arhivske mreže u Republici Hrvatskoj (otprilike u isto vrijeme osnovano je još nekoliko područnih, županijskih arhiva), iz vida ne treba gubiti ni činjenicu da je novoosnovani vukovarski Arhiv zajedno sa stručnim osobljem Arhivskog sabirnog centra u Vinkovcima Državnog arhiva u Osijeku baštini i

višedesetljetnu praksu te druge stručne i organizacijske kapacitete osječkog arhiva. Naposljetku, kao važan, ako ne i najvažniji poticaj uspješnog poslovanja i kulturnog djelovanja Arhiva treba istaknuti i dovršetak projekta rekonstrukcije, obnove i izgradnje nove zgrade Državnog arhiva u Vukovaru 2017. godine, kao i projekta obnove i opremanja zgrade u koju je 2018. godine preseljen Arhivski sabirni centar u Vinkovcima.

Analizom dosadašnjih kulturnih, znanstvenih i odgojno-obrazovnih programa arhiva može se ustanoviti kako su oni količinom relativno brojni, temom, sadržajem i upućenošću na različite dobne i socijalne skupine raznoliki, dok su dokaz i mjerilo njihove kulturne vrijednosti, između ostaloga, pozitivne recenzije i mišljenja kvalificiranih stručnih suradnika. U prilog navedenome svjedoči i sustavna financijska i savjetodavna potpora resornog Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske te jedinica lokalne uprave i samouprave.

Arhiv je, tako, do sada, bio nakladnikom i sunakladnikom 27 knjižnih naslova koji se odnose na objavljivanje povijesnih arhivskih izvora, znanstveno-stručnih studija, kao i publicističkih djela zavičajno-povijesne tematike. Samostalno je, ili u suradnji s drugim arhivskim i kulturnim ustanovama, do sada priredio 25 tematskih izložbi s pratećim tiskanim katalozima, 2 on-line izložbe te organizirao veći broj gostujućih izložbi, a u kontekstu razvoja programa arhivske pedagogije osmislio je i realizirao 3 didaktičke igre, 2 nastavna projekta, više tematskih arhivskih radionica te snimio i 1 promidžbeni film.

U smislu daljnje razdiobe spomenute kvantitativne analize dao bih ukratko i presjek kulturnih događanja koje u 2022. godini organizira i u kojima sudjeluje Državni arhiv u Vukovaru. Ona se, tako, odnose na objavljivanje 3 knjižna naslova, na pripremu 3 tematske izložbe s pratećim katalozima i 1 online izložbe, na organiziranje 4 gostujuće tematske izložbe, 5 javnih predstavljanja knjižnih izdanja iz vlastite naklade, 2 predstavljanja knjižnih izdanja drugih nakladnika i 6 znanstveno-stručnih i javnih predavanja, te na pripremu, tiskanje i javnu prezentaciju 1 didaktičke igre.

Premda bi nakon iznesenih sumarnih pokazatelja prvi dojam slušatelja mogla biti pomisao kako tu zapravo i nije riječ o nekoj

impresivnoj količini kulturnih programa i projekata, ipak smatram da je ista posve realna. Takvo je mišljenje tim utemeljenije ako se navedeni podatci promotre u svjetlu činjenice da je naš Arhiv, sa 6 zaposlenika u stalnom radnom odnosu, unatoč svim svojim kulturnim pregnućima, „i dalje“ ustanova koja primarno prikuplja, čuva, zaštićuje, sređuje, obrađuje, digitalizira i čini dostupnim arhivsko gradivo. Treba, također, uzeti u obzir i vrijeme koje se ulaže u organizaciju i pripremu svakog pojedinog kulturnog događaja, a dosadašnje iskustvo, kao što nam je svima poznato, upućuje na to da čak ni izrada pozivnice za izložbu ili predstavljanje knjige nije uvijek brz i jednostavan proces.

Očito je, dakle, kako programska ponuda Arhiva na kulturnoj sceni naše županije ne izostaje. Ona se, prostorno gledano, uglavnom odvija u gradovima Vukovaru, Vinkovcima i Županji, međutim Arhiv se uvijek trudio da dio svojih programa realizira i u manjim mjestima, kao što su Ilok, Bošnjaci, Vrbanja, Drenovci, itd. ili, putem međuinstitucionalne suradnje, i drugdje u Hrvatskoj, te da pritom kao partnere u realizaciji kulturnih sadržaja uključi brojne znanstvene, kulturne, odgojno-obrazovne i vjerske ustanove poput znanstvenih instituta, muzeja, knjižnica i čitaonica, sveučilišta i veleučilišta, župa i samostana, domova kulture, osnovnih i srednjih škola.

Mišljenja sam, koliko se god činilo paradoksalnim, kako bi intenzivnija „produkcija“ arhivskih kulturnih programa, u ovome trenutku, u određenom smislu bila kontraproduktivna u odnosu na postavljene i priželjkivane ciljeve. Treba, naime, uvidjeti da i druge kulturne ustanove i građanske udruge u Vukovarsko-srijemskoj županiji, a kojih je broj znatan, sve češće organiziraju kulturna događanja na zavidnoj razini, zbog čega nerijetko dolazi do programske kolizije, a ona u konačnici vodi osipanju i zasićenosti ionako malobrojne zainteresirane publike.

Iz svega navedenoga proizlazi da Državni arhiv u Vukovaru zadovoljava važan preduvjet svoga kulturnog određenja, a to je: postojanje dovoljne količine kvalitetnih kulturnih programa. Naravno, to nije jedini preduvjet. Kulturni bi program trebao privući i kulturno uzdići publiku, dok bi publika trebala biti motivirana odazvati se i u programu sudjelovati. Važna je, naposljetku, i svijest zajednice o vrijednosti

kulturnog dobra kao takvog, kulturne ustanove kao takve, kulture kao takve...

U kolikoj mjeri Državni arhiv u Vukovaru, nakon 15 godina svoga postojanja, rada i zalaganja, uspijeva zadovoljiti sve navedene preduvjete? Pokušat ću odgovoriti i na to pitanje. Arhiv je do sada uistinu postao i važna, i prepoznatljiva kulturna pojava, međutim, u prvom redu u odnosu na druge, sebi srodne ustanove. U tom smislu Arhiv bilo samostalno, bilo participirajući u kulturnoj suradnji, razmijeni ideja i mišljenja, vrlo konkretno doprinosi županijskom kulturnom razvoju, pri čemu su njegove akcije medijski uglavnom kvalitetno popraćene. Kada, pak, govorimo o prepoznatljivosti kulturne dimenzije Arhiva od strane javnosti čini se da ona nije ni veća, ni manja od prepoznatljivosti ostalih ustanova. Lokalnoj zajednici ponekad kao da nedostaje dovoljno unutarnjeg impulsa da bi u većem broju pratila ili se odazvala na naša događanja. Mogu se, pritom, postaviti i dodatna pitanja. Ima li smisla potencijalnu publiku odveć ustrajno nagovarati na posjet ovome ili onome događaju u organizaciji Arhiva, a mogućnosti i sredstva poticanja su u današnje doba praktički neograničene, i vršiti na nju „pritisak“ koji graniči s nekom vrstom „emocionalne ucjene“, ili ju treba brižno i sustavno „odgajati“ kroz dulje vremensko razdoblje, moguće i puno dulje od 15 godina? Može li arhiv, vukovarski, ili bilo koji drugi, uopće računati s masovnijom kulturno osviještenom publikom, ukoliko njeno kulturno osvještavanje prethodno nije definirano kao jedan od ciljeva šire i dugoročne kulturne pa i odgojno-obrazovne strategije? Donekle je simptomatično i dosadašnje iskustvo koje upućuje na to da su posjećenost i zanimanje javnosti za kulturne programe u organizaciji Arhiva u manjim, ruralnim sredinama, daleko veće, kad se isti jednom dogode, nego li u većim mjestima u kojima se odvijaju kao na tekućoj vrpici.

Kakvi god bili odgovori na spomenuta pitanja, možda je za sada najvažnije da su ista postavljena i da se o odgovorima na njih u našem Arhivu itekako promišlja. Arhiv, sa svoje strane, sukladno vlastitim tehničkim, organizacijskim i financijskim mogućnostima, te intelektualnim i stručnim potencijalima, nastoji i pridobiti, i obrazovati novu publiku. U tom se smislu puno truda ulaže u razvoj suradnje s

osnovnim i srednjim školama, dok se u smislu doprinosa strateškom kulturnom planiranju, kao što je već istaknuto, značajan naglasak stavlja na suradnju s drugim ustanovama u znanosti i kulturi. Dojma sam, također, da je vidljivost arhivskih kulturnih programa u spektru kulturne ponude naše županije još i bolja ukoliko se barem dio programa i suradnji odvija u kontekstu širih kulturnih, društvenih i znanstveno-povijesnih inicijativa kakve su npr.: Dani europske baštine, Svjetski dan učitelja, Dani Matice hrvatske u Vukovarsko-srijemskoj županiji, Festival knjige Matice hrvatske, obilježavanje stogodišnjice početka i završetka Prvoga svjetskoga rata, itd.

Možda su neki od načina postizanja veće kulturne prepoznatljivosti povezani i s otvorenošću arhiva prema prezentiranju manje tipičnih kulturnih sadržaja, tim više, ako su njegove prezentacijske mogućnosti na visokoj razini, i ako je njegova lokacija već sama po sebi dovoljno atraktivna da privuče posjetitelje. Činim ovaj ekskurs potaknut primjerom uspješne realizacije jednog takvog programa, ostvarenog u suradnji Veleposlanstva Kraljevine Španjolske, Državnog arhiva u Vukovaru i Ogranka Matice hrvatske u Vukovaru. Riječ je o gostujućoj izložbi: „Najduže putovanje – Prva plovidba oko svijeta“, posvećenoj obilježavanju 500. obljetnice dovršetka čuvene Magellanove pomorske ekspedicije (1519. – 2022.). Premda su izložbenom postavu bila pridodana i dva faksimila onovremenih pisama o spomenutoj ekspediciji, koja se čuvaju u Državnom arhivu u Dubrovniku, ona se prije svega temelji na povijesnom, geografskom i kulturološkom pristupu temi, a ne na arhivističkom. Arhivska čitaonica s pogledom na Dunav pokazala se, međutim, možda i kao najbolja lokacija za njegovo postavljanje i otvorenje u ovom dijelu kontinentalne Hrvatske, a to je u svom obraćanju javnosti neizravno potvrdio i sam španjolski veleposlanik, povukavši paralelu između Dunava i Guadalquivira, španjolske rijeke s čijeg se ušća Magellan prije pola tisućljeća otisnuo u nepoznato. Uloga Ogranka Matice hrvatske u Vukovaru bila je potaknuti osnovnoškolce da izrade brodska jedra i dio prostora čitaonice urede kao palubu i kapetanovu brodsku kabinu, dok su zaposlenici Arhiva izradili kvizove na temu prvoga putovanja oko svijeta, kao i radionice povezane s učenjem vezanja mornarskih čvorova, ali i prepoznavanja začina

trgovina kojima je bila jedan od poticaja same ekspedicije. Arhiv su, tako, u trenutku otvorenja izložbe i u danima nakon njega, posjetili učenici osnovnih škola, studenti geografije, pripadnici hrvatske dijaspore iz Južne Amerike i brojni drugi, te se u tom smislu može zaključiti da je, bez obzira na vrstu kulturnog programa, svakako postao važno kulturno odredište u Vukovarsko-srijemskoj županiji.

Svoje bih izlaganje, naposljetku, zaključio mišlju kako je Državni arhiv u Vukovaru u proteklih 15 godina uzrastao do statusa koji mu je, kao i drugim arhivima u Republici Hrvatskoj, s obzirom na područje javne djelatnosti kojemu pripada, bio zadan od samoga početka, a to je status javne ustanove u kulturi. Smatram da neću pogriješiti ako ustvrdim da Arhiv svo to vrijeme intenzivno u kulturi sudjeluje, kulturu stvara, kulturu čuva i kulturu promovira. Doprijeti u svom kulturnom pregalaštvu do veće i šire javne prepoznatljivosti i većeg i šireg uvažavanja javnosti, zadatak je i proces na kojemu, koliko god bio zahtjevan, valja nastaviti ustrajavati.